

**В. П. Колосова , д. е. н., доцент,
 головний консультант відділу нових викликів
 центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту
 стратегічних досліджень**

Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку економіки держави. Кошти міжнародних фінансових інституцій є найдешевшим джерелом кредитування. Важливість цієї теми обумовлена Указом Президента від 9.11.2019 № 837/2019 щодо необхідності збільшення вдвічі вибірки по проектах МФО протягом 2020 р.

Крім направлення ресурсів до загального фонду Державного бюджету та резервів НБУ, МФО надають Україні фінансові кошти на інвестиційні проекти, які реалізуються в державному секторі. В Україні використання таких коштів залишається на незадовільному рівні, оскільки однією з важливих проблем, з якою стикається Україна в процесі співпраці з МФО, є затримки в імплементації міжнародних договорів по проектах міжнародних фінансових інститутів. Йдеться про інвестиційні проекти Світового Банку, Європейського Інвестиційного Банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, НЕФКО, німецького банку KfW та багатьох інших кредитних і донорських організацій, які підтримують Україну. Протягом кількох років значна частина коштів для інвестиційних проектів, що є підписаними і ратифікованими, не надходить в Україну, чи надходить із значними

затримками.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) відповідно до свого мандату кредитує лише державний сектор та надає державні гарантії. На сьогодні в Україні на етапі реалізації проекти банку в сферах соціальної політики, охорони здоров'я, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є одним з найбільших міжнародних банків за обсягами кредитування в Україну. Крім державного сектору, банк кредитує і приватний сектор. Головні напрямки кредитування: енергетика, інфраструктура та фінансовий сектор. Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 млн євро до 1 млрд євро. В 2019 році ЄБРР надав Україні 1,1 млрд євро кредитних коштів.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), що є банком Європейського Союзу, кредитує, головним чином, енергетику, інфраструктуру та муніципальний сектор, допомагає відновити муніципальну та соціальну інфраструктуру в регіонах Східної України, що постраждали внаслідок військового конфлікту. ЄІБ, який є одним з найбільших і найвпливовіших банків у світі, співпрацює з Україною відносно нетривалий період – тільки в 2005 році між Україною і банком було підписано Рамкову угоду і в 2006 її ратифіковано (при тому, що Україна не є членом ЄІБ). Проте за цей час банк інвестував в економіку України 5,8 млрд євро і продовжує готувати нові проекти.

Аналіз реалізації кредитних портфелів трьох найбільших МФО, що працюють в Україні в державному секторі, засвідчує, що **існують великі за розміром потенційні кредитні ресурси за інвестиційними проектами, кошти яких Україна не вибирає, і за які часто сплачує комісію за резервування.** В той час, коли Україна конче потребує інвестицій в розвиток інфраструктури, енергетики, комунального господарства, державна система не працює в повну силу для того, щоб забезпечити ефективне використання зовнішніх фінансових ресурсів, до яких має доступ. На нашу думку, це може

бути обумовлене низькою кваліфікацією фахівців, які реалізують проекти МФО, порушенням умов тендерних закупівель.

По інвестиційних проєктах трьох МФО (МБРР, ЄБРР, ЄІБ) невикористаними залишаються значні кредитні ресурси – близько 6,8 млрд дол. (за проєктами МБРР це 1,5 млрд дол., за проєктами ЄБРР - 1,8 млрд євро, за проєктами ЄІБ – 3 млрд євро)¹. Невикористання чи затримки використання коштів проєктів говорять про невиконання показників спеціального фонду державного бюджету України, в якому по кожному проєкту щорічно закладаються кошти фінансування. Це питання потребує постійного контролю, перевірок і аналізу з боку Рахункової палати України.

Ціна кредитних коштів МФО є дуже вигідною, терміни кредитування є достатніми для того, щоб реалізувати проєкти. В процесі підготовки нових проєктів між делегаціями України та МФО проводяться переговори щодо визначення напрямів, умов, етапів реалізації кредитів, тобто банки надають кредити, які потрібні державі й спрямовані на найважливіші напрямки розвитку економіки. Виконавці проєктів (бенефіціари) часто скаржаться на існування в Україні жорстких бюрократичних процедур щодо співпраці з МФО та на жорсткі бюрократичні процедури самих МФО. Між тим, проєкти МФО, які працюють в приватному секторі України, долають ці труднощі і успішно використовують кредитні кошти.

У ході проведеного дослідження виявлені ризики підготовки та впровадження спільних з МФО проєктів, що призводять до невикористання дешевих кредитних ресурсів для відновлення економіки України та сплати штрафних комісійних. Це обумовлено такими **проблемами у сфері співпраці з МФО**:

- відсутність Стратегії співпраці України з МФО;
- недостатня координація підготовки та імплементації проєктів МФО;

¹ <https://mof.gov.ua/uk/reestr-spilnih-z-mfo-proektiv-shho-znahodjatsja-na-stadii-pidgotovki-ta-realizacii-informacija>

- відсутність контролю за виконанням показників спеціального фонду державного бюджету;
- низький рівень кваліфікації фахівців, які готують та впроваджують проекти МФО.

В грудні 2018 року була підготовлена Мінфіном та прийнята Урядом **Концепція щодо підвищення ефективності впровадження спільних з МФО проєктів**. План заходів Концепції включає задачі щодо збільшення вибірки коштів по кожному з міжнародних банків, надання кредитів МФО під місцеві гарантії тощо. Заходи, передбачені планом, мали бути виконані до кінця 2019 року. Мінфіну необхідно підготувати звіт щодо виконання зазначеної Концепції і, в разі невиконання її в повному обсязі, проаналізувати причини і підготувати пропозиції щодо подальшої роботи. Результати звіту можуть дозволити розробити та прийняти Стратегію співпраці України з МФО, узгодивши її зі Стратегією управління державним боргом. Необхідне вивчення можливостей та досвіду роботи кожної міжнародної організації, з якою співпрацює Україна, використання їх сильних сторін та найкращих можливостей. Проєкт Стратегії має включати:

- посилення ролі України в процесі ініціювання проєктів МФО;
- визначення сфер, які є пріоритетними для першочергового залучення кредитних ресурсів МФО в Україну;
- визначення чіткої координації впровадження проєктів МФО в Україні та шляхів удосконалення системи моніторингу, звітності та контролю реалізації проєктів МФО.

З метою прискорення впровадження проєктів МФО в Україні потрібно не допускати ситуації з відсутністю вибірки коштів по проєктах протягом понад рік після підписання фінансових і гарантійних угод. В разі неможливості реалізації проєкту слід ставити питання перед кредитором щодо реструктуризації проєкту чи анулювання коштів позики (на сьогодні в кредитному портфелі України з ЄІБ знаходяться проєкти на загальну суму

біля 2 млрд євро, по яких взагалі не розпочато вибірку коштів. Проекти підписані в 2015-2018 рр.). Потерпає інвестиційний імідж України, в разі передбачених комісій бюджет сплачує їх при непрацюючому кредиті.

Міністерство фінансів, яке є відповідальним за координацію підготовки та реалізацію проєктів МФО, не має підрозділу, який відповідав би за співпрацю з МФО. Департамент міжнародних фінансових проєктів в Міністерстві працює з проєктами МФО суто технічно. Питання щодо стратегій організацій, членства, членських внесків, квот, можливості вступу України до міжнародних організацій, де вона не є членом, участі у щорічних зборах та інших форумах не належать до компетенції Департаменту. Необхідне створення в Міністерстві фінансів структури, яка б реально виконувала функцію координатора співробітництва.

На нашу думку, однією з причин затримки в реалізації кредитів МФО є низька кваліфікація фахівців, які реалізують проєкти. Виконавці проєктів не в повній мірі володіють специфічними процедурами МФО, відповідно до яких впроваджуються проєкти, та процедурами України щодо співпраці з МФО. Цю проблему можна вирішити шляхом створення реєстру фахівців, які мають досвід впровадження проєктів МФО та володіють процедурами міжнародних організацій щодо закупівель, вибірки коштів, інше. Необхідно використовувати такий реєстр при формуванні груп консультантів для впровадження проєктів МФО.

Створювати групи впровадження проєкту потрібно на самому початку роботи нового проєкту: на етапі перед підписанням, або відразу після підписання фінансової угоди. Це необхідно для того, щоб проєкт розпочав працювати відразу після набуття ним чинності і не втрачався час на підбір консультантів та підготовчу роботу. На постійній основі необхідно проводити тренінги щодо вивчення процедур МФО серед фахівців, які впроваджують кредити цих організацій в Україні, створити електронну базу щодо процедур МФО для використання при впровадженні проєктів.

Кредити МФО спрямовані на реалізацію проєктів в сферах енергетики,

інфраструктури, комунального господарства, і низький рівень використання кредитних коштів викликає стурбованість діями (чи бездіяльністю) Уряду й підвищує ризики у сфері національної безпеки, створює негативний імідж в очах світової економіки. Міжнародні фінансові організації готують нові проекти і готові співпрацювати з Україною в рамках своїх нових Стратегій, проте потребують доказів, що ця співпраця потрібна нашій державі.